

första gäller vetenskapen. Rolf Edbergs tal, då han 1974 blev hedersdoktor vid Göteborgs universitet, handlade framför allt om vetenskapens ansvar (sid 18-19). Det gäller samverkan och samarbete över disciplingränserna, nya sätt att se på världen, nya discipliner, nya forskningsområden i den hållbara utvecklingens och globaliseringens tecken; också införande av kulturella dimensioner. Jag hoppas att vårt symposium också i det avseendet kan öppna nya perspektiv och nya möjligheter.

Och slutligen, utgångspunkten för allt detta; människan; människan som en del i kosmos, men också i centrum för begreppet hållbar utveckling, som i princip 1.

Människan står i centrum för hållbar utveckling. Hon har rätt till ett hälsosamt liv i samklang med naturen.

Det må verka förvånande, men Mohammad VI öppnade Marrakech-konferensen med en hänvisning till vad han sagt i Rio 1992 i ordalag som kunde ha varit Rolf Edbergs.

Hoppas vi får ett givande symposium!

Rolf Edberg «Et støvgrann som glimter»

Peder Anker

Senter for Utvikling og Miljø, Universitetet i Oslo

Fra 1956 til 1967 virket Rolf Edberg som Sveriges ambassadör i Oslo. Hans sønn Jørgen Edberg beskriver denne perioden som en fin tid for hans far, der han utviklet en spesiell begeistring for Norge og ikke minst den norske naturen. En annen av Edbergs samtidige, Juel Stubbend, beskriver også hans opphold i Norge som viktig for hans tenkning.¹ At han i egenskap av ambassadør omgikk ledende politikere og representanter for norsk næringsliv for å ivareta Sveriges interesser overrasker ikke siden det følger av ryktet. Hva som er mer bemerkelsesverdig er at han tilbrakte sin fritid med kremen av norsk intelligensia, slik som Arnulf Øverland, Johan Borgen, Tarjei Wezaas og Francis Bull. Det var blant annet samværet med disse som inspirerte ham til å skrive to bøker situert i norsk kulturbælt.

Den første boken, Fridtjof Nansen – europeeren, kom ut i Oslo i 1961.² Det er politiker og sosialdemokraten Edberg som kommer til uttrykk i hans tolkning av Nansens virke. Han legger vekt på humanisten Nansens internasjonale engasjement for å hjelpe mennesker ut av fattigdom og forfølgelse, og setter dette arbeidet inn i en europeisk sosialdemokratisk tradisjon. Nansen var først og fremst en europeer for Edberg, noe som ikke er en selvfølge for de som helst ser Nansen som en representant for den selvstendige nasjonen Norge. På begynnelsen av 1960-tallet var den internasjonale politiske fokus i Norge først og fremst rettet mot den engelskspråklige fløy i NATO representert ved Storbritannia og Amerika.³ Flere forsøk på et forsvarssamarbeid med nøytrale Sverige og et nærmere nordisk fellesskap hadde rent ut i sanden, antagelig til Edbergs frustrasjon. Boken om Nansen var slik et bidrag til fostre et politisk klima med en kontinental og nordisk fokus.

Edberg var ikke alene om å søke en tredje politisk vei i den polariserte kalde krigen. Sosialdemokrater i Norge var i likhet med de Svenske skeptiske til både Sovjets kommunisme og USAs kapitalisme. Boken om Nansen ble slik et bidrag i en vedvarende debatt om sosial, kulturell og politisk retning for Norge og Europa. Denne jakten på et alternativt politisk ståsted for nordiske land fanget av en polarisert politisk virkelighet er et viktig bakteppe for å forstå Edbergs neste bok kalt El støvgrann som glimter med den dramatiske undertittelen Dødeligger vi mulighetene for fortsatt liv på jorden?⁴ Den ble utgitt i Stockholm i 1966 før den ble oversatt til Norsk av Hans Heiberg og utgitt i Oslo året etter. Dette var samtidig som Edberg avsluttet sin ambassadør karriere i Norge. Som flere svenske historikere har påpekt, så kan det økologisk syn Edberg forefokter sees i lys av hans forsøk på å etablere et «eurosentrisk» alternativ til den kalde krigen.⁵

Når man leser El støvgrann som glimter, eller Spillplan av et moln som boken heter på Svensk, blir man slått av hvordan Edberg bruker ulike steds- og tidsforståelser for å engasjere leseren. Helt kort kommer det til uttrykk i en personlig, en historisk og en biologisk forståelse av menneskets plass i verden.

På det personlige plan møter vi fjellvandreren Rolf Edberg som går tur i Jotunheimen. «Vi stiger opp mot Russalsen fra Memnubbu» starter boken, som så handler om hans vandring fra naturskjønnene Gjende vestover i retning Fanaråken og Sognefjorden. Det er ikke tilfeldig at han slik legger handlingen for sin bok til et av ikonene for Norsk nasjonalromantikk og en av landets viktigste fotunistraksjoner. Mer enn noe annet sted i Norge representerer dette landskapet nordmenns idé om den uberørte og villige fjellmark, og leseren fanges slik inn i en forestilling om naturens storhet men også sårbarhet. Fra morgen til kveld blir leseren med Edberg på sine vandringer i en dramatisk natur som vekstler fra dype daler til fjellets tinder. Midt i hans poetiske beskrivelser av fjellenes prakt kan han så stoppe opp ved «et støvgrann som glimter» i stien, og slik minne om at naturens skjønnhet ligger like mye i dets ørsmå detaljer.

Det er ved slike anledninger han setter seg ned på en

stein og mediterer over at enkeltindividet også er «et støvgrann som glimter» i menneskenetens lange historie. Slik blir hans personlige vandring i Jotunheimen en ramme for å reflektere over vår livssituasjon. Futturen fra morgen til kveld blir for ham en egnet bakgrunn for å beskrive menneskets historiske utvikling fra jeger og samler stadiet til romfartsteknologi med en mulig reise til nye planeter. Historiesynet er her materialistisk i den forstand at det er menneskets streben etter verdslig overlevelse ved hjelp av teknologi som driver utviklingen framover. Økonomen Thomas Malthus sin teori om befolkningsøkning ligger til grunn for hans bekymring for en voksende overbefolkning på jorden, noe som igjen fører til en farlig belastning av jordens ressurser. Han er også tydelig inspirert av Rachel Carsons bok Den tause våren som ble utgitt i Oslo i 1965 mens Edberg gjorde forarbeidet til sin bok. Spredningen av DDT forurensning blir et viktig eksempel på at noe er grunnleggende galt i måten mennesker forholder seg til naturen på. Boken har her en tydelig brodd mot kraftsosialistene som mente at utbygging av vannkraft i Norge og atomkraft i Sverige var helt essensielt for å sikre vekst og velstand for det brede lag av folket. I stedet for et optimistisk historiesyn, der teknologien bringer verden framover, beskriver han en mulig undergangssosialismen, men heller det han ser på som fremmedgjørningen fra ansvar for samfunnets fellesskap ved hjelp av kapitalismens og individualismens drivkrefter. Edberg beveger seg her innen den moderate venstresiden i det politiske landskap.

Det er særlig utviklingen av atomvåpen og det pågående rustningskapløpet som bekymrer ham. Muligheten for mennesket til å utsette jorden bringer frem en tredje dimensjon i boken nemlig den biologiske. Han fascineres av den unike biologiske evolusjonen av liv fra de første celler til mennesket og komplementære økologiske systemer. Slik blir jordkloden «et støvgrann som glimter» i universet. Forsiden av den norske utgaven av boken prydes nettopp av en himmel med en blinkende stjerne. Faren for at menneskene i hans samtid skulle kunne tilintetgjøre jordklo-

den er hans alarmerende hovedbudskap. Det er her han ønsker å vekke sin Leser.

Slik Edberg ser det står mennesket ved et veivalg. Hans bok er en eksistensanalyse. I Jean-Paul Sartres betydning, der det personlige valg av hvordan man lever har direkte betydning for den politiske og biologiske utvikling. I likhet med den norske filosofen Peter Wessel Zapffe har Edberg, slik Sveinver Sörlin påpeker, et biologisk syn på de veivalg man daglig står overfor.⁷ Det er slike veivalg han bringer til leseren der han står på en sti i jomulheimen medierer over et støvkom.

Det er vanskelig å vurdere hvilken innflytelse Edberg hadde på miljødebatten i Norge under og etter hans opphold i Oslo som ambassadør for Sverige. Man leter forgjeves etter fotnoter, referanser til hans arbeid eller til taksigelser i forord i samtidens debattbøker. På den annen side kom *Et støvgrann* som glimter ut i hele tre nokspråklige opplag mellom 1967 og 1969, noe som tyder på at han ble lest mye. Edberg må derfor ha hatt en viss betydning for samtidens intellektuelle debat. Toneangivende skribenter som Arne Ness og Sigmund Kvaløy Setereng skal ha blitt inspirert av Edberg i sine økofilosofiske prosjekter, selv om han ikke siteres direkte i deres arbeid.⁸ Likeledes ble grunnleggeren av organisasjonen Fremtiden i Våre hender, Erik Dammann, tydelig inspirert av hans tenkning.⁹ Mest riktig er det kanskje å konkludere med at Edbergs tanker er representative for den progressive miljødebatten hans samtid. I løpet av hans periode i Oslo tok han personlig del i å forme den politiske og biologiske historie han ønsket å påvirke.

Noter

¹ Jørgen Edberg, «Ambassadør i Oslo 1956-1967», og Joel Stubberud, «Roif Edberg og Norge», i Roif Eder Jæg, (Karlsvatn: Foreningen for Vårnamlitteratur, 2000), s. 61-70 og 119-126.

² Roif Ederberg, *Endtøfel Nansen: europeeren - en studie i vilje og godnåle*, Hans Heiberg (ovr), (Oslo: Aschehoug, 1961).

³ Trond Bergh, Helge Ø. Pharo (red.), *Vekst og velstand - norsk politisk historie 1945-1965*, (Oslo: Universitetsforlaget, 1987).

⁴ Roif Ederberg, *Et støvgrann som glimter*, Ødelegger vi mulighetene for fortsatt liv på jorden?, Hans Heiberg (ovr), (Oslo: Aschehoug, 1967).

⁵ Kurt Witting Abrahamsen, Jan-Erik Hållgren, Tage Sundström og Sveinver Sörlin (red.), *Humant Ekologi: Naturens ressurser och människans försörjning*, (Stockholm: Carlsons, 1999), s. 77.

⁶ Bjørn-Ola Linnér, «Roif Ederberg vid katastrofrens rand» i *Sølkandet är vårt största äventyr*, (Karlsvatn: Ederbergsutgåvan, 2001), s. 13-24.

⁷ Sveinver Sörlin, «Marginalermet mellan de kosmiska dödsrikerna» i *Sølkandet är vårt största äventyr*, (Karlsvatn: Ederbergsutgåvan, 2001), s. 79-80. Peter Wessel Zapffe, «Biologisk perspektiv» i *Essays*, (Oslo: Avenhura, 1992), s. 141-168.

⁸ Johan Forssblad, «Att arbeta med Roif Ederberg», *Roif heter Jæg*, (Karlsvatn: Foreningen for Vårnamlitteratur, 2000), s. 88. Se også Bodo Strindbeck, *Ekosofi och etik*, (Göteborg: Bok Skogen, 1994).

⁹ Erik Dammann, *Fremtiden i våre hender*, (Oslo: Gyldendal 1972), s. 175. Erik Dammann, *Nr Jussil - og hva så?*, (Oslo: Gyldendal, 1976), s. 221.